

بسم الله الرحمن الرحيم

شیوه های ترویج اخلاق دینی

مریم حسینعلی زاده ماهانی^۱

چکیده:

اسلام به عنوان آخرین دین الهی و کامل ترین آن، که همه آن چه بشر برای تعالی و رشد خویش در طول زندگی بدان نیازمند است، در اختیارش می نهد. اخلاق دینی به زندگی انسان معنا می بخشد و انسان را به هدفی عالی رسانده و حلال مشکلات و برطرف کننده نارسایی ها در نظام خانواده و اجتماع است. هدف این مقاله بررسی شیوه های ترویج اخلاق دینی می باشد. روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و کتابخانه ای است، یافته های تحقیق حاکی از آن است که اخلاق دینی شامل همه رفتارها، افکار، احساسات فرد و حرکت وی به سوی هدف زندگی است. در اخلاق دینی مورد تأیید اسلام، انگیزه، فکر، و عمل الهی است و لذا برای خدا و با انگیزه خدایی صورت می گیرد، از این رو حیات آفرین است. از نتایج و دستاوردهای تحقیق می توان به موارد ذیل اشاره کرد: برخی شیوه های ترویج اخلاق دینی عبارتند از: اهمیت به تفکر، توجه به عوامل رشد فکری، اهمیت تمایل به معنویات، ارزش دادن به کسب دانش و تعمیق ایمان، ارج نهادن تقوا.

کلید واژگان: شیوه، ترویج، اخلاق، دین، اخلاق دینی

۱. طلبه سطح دو حوزه علمیه الزهرا(س) ماهان.

۱. مقدمه

اخلاق دینی در جامعه، همواره در ارتباط مؤثر با زندگی انسان ها عموماً بوده است. معنویت گرایی دینی به مثابه گرایش و تلاش در مسیر و چارچوب اعتبار شده از سوی دین، عاملی برای تحقق نوعی از سبک زندگی سیاسی است که نهایتاً نفوس انسانی را از زندگی نارس، زودگذر و بازیگون مادی به حیات اصیل، جاودان و حقیقی معنوی و اخلاق دینی می رساند. لذا تنها آن نوع اخلاق دینی در جامعه مورد پذیرش می باشد که در ورای ظواهر اعتباری خود برخوردار از حقایق وجودی باشد.

شیوه های ترویج اخلاق دینی در جامعه راه کشف و تقویت سلامت معنوی با عبادت و پرستش معبود حاصل می شود؛ زیرا عبادت نوعی مراقبه و استعلا وجود است که برای فعلیت بخشیدن به تمامیت خویش که همان خود شکوفایی است، معنا می گیرد.

با توجه به اینکه اخلاق دینی محور اصلی سبک زندگی اسلامی است، از مهم ترین شاخه های شیوه های ترویج اخلاق دینی، داشتن ایمان و عمل صالح است و برای رسیدن به حیات طیب و ترویج اخلاق دینی در جامعه نیازمند هردوی آنها خواهیم بود و چون در آیات و روایات و سخنان بزرگان به این مطلب اشاره شده است نشان از اهمیت این موضوع دارد و در صورتی که این تحقیق انجام نشود پیامدهای منفی هم برای فرد یا جامعه یا آخرت افراد دارد.

در مقاله حاضر برای جمع آوری اطلاعات از روش فیش برداری و مطالعه منابع کتابخانه ای و توصیفی استفاده شده است. درخصوص شیوه های ترویج اخلاق دینی، مقالات جداگانه ای نوشته شده که به برخی از آن ها اشاره می کنیم:

مقاله « رویکردها و روش های تربیت اخلاقی و ارزشی » اثر سید مهدی سجادی در مجله پژوهش های فلسفی-کلامی ۱۳۷۹ تایید شد. نویسندگان در این نوشتار در پی بیان مسائل مربوط به تربیت اخلاقی و ارزشی، مفهوم شناسی تربیت اخلاقی و ارزشی و طرح مختصر روش ها و رویکردهای تربیت اخلاقی و ارزشی است و بر این باور است که طرح و تبیین و توصیف روش ها و رویکردهای فوق در رفع ابهامات و مشکلات مطرح شده مؤثر خواهد بود.

مقاله دیگر «راهکارها و مدل های توسعه اخلاق دینی» نوشته محمد قطبی در مجله اخلاق ، بهار ۱۳۸۸ - شماره ۱۵ چاپ شد. آسیب هایی که ما را از وضع مطلوب ترویج اخلاق دینی دور کرده، به دو دسته ی علمی و اجرایی تقسیم می شود. برای برطرف کردن این اشکالات راهکارهایی وجود دارد. این راهکارها در قالب مدل های اجرایی روشن و گسترده ای می تواند قابل اجرا باشد. در این مقاله تلاش شده این راهکارها بررسی و پیشنهاد شوند.

در دومقاله فوق به رویکردها و روش های تربیت اخلاقی و ارزشی و راهکارها و مدل های توسعه اخلاق دینی، به صورت کلی سخن به میان آورده است اما در مقاله مزبور شیوه های ترویج اخلاق دینی پرداخته می شود.

هدف از انجام این تحقیق پاسخ به این سوال اصلی است که شیوه های ترویج اخلاق دینی چگونه است؟

پس برخی شیوه های ترویج اخلاق دینی عبارتند از: اهمیت به تفکر، توجه به عوامل رشد فکری، اهمیت تمایل به معنویات، ارزش دادن به کسب دانش و تعمیق ایمان، ارج نهادن تقوا.

۲. مفهوم شناسی

۱-۲. اخلاق

اخلاق در لغت جمع «خُلُق» (بر وزن فُعْل) و «خُلُق» (بر وزن أُفْ) می باشد که به معنای خلیقه یعنی طبیعت انسان یا به معنای سجیه و خوی، سیرت و باطن نیز آمده است. به عبارت دیگر، خُلُق را صورت باطن و تصویر درونی و صفات مخصوص آن دانسته اند که در برابر خَلَق و شکل ظاهری انسان قرار دارد.^۱

راغب اصفهانی درباره «خلق» بیان می دارد که خلق با فتحه «خاء» به معنای صورت ظاهر و قیافه که با چشم دیده می شود، و خلق با ضمه «خاء» به معنای کمالات و ویژگی های اخلاقی است که با چشم بصیرت احساس می شود.^۲

بر این اساس، در تعریف «خلق» بیان کرده اند:

«خلق به معنای ملکه نفسانی است که افعال بدنی آنچه مطابق اقتضای آن ملکه از آدمی سر می زند، به آسانی از انسان صادر می شود؛ حال چه آنکه آن ملکه از فضایل باشد، مانند عفت و شجاعت و امثال آن و چه از رذایل مانند شره و جبن و امثال آن؛ ولی اگر مطلق ذکر شود، فضیلت و خلق نیکو از آن فهمیده می شود.^۳

نراقی در تعریف اخلاق می گوید:

خلق عبارت است از ملک های نفسانی که باعث صدور افعال به آسانی و بدون نیاز به تفکر و تأمل و نگرش است، و ملکه حالت و کیفیتی نفسانی است که دیر و به کندی زوال می پذیرد، و در مقابل، حال کیفیتی نفسانی است که به سرعت از بین می رود.^۴

۱. ابن منظور، لسان العرب، ص ۸۵.

۲. راغب اصفهانی، المفردات، ص ۱۵۸.

۳. طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۹، ص ۶۱۹.

۴. نراقی، معراج السعاده، ج ۱، ص ۶۰.

رهبر انقلاب یکی از شیوه های ترویج اخلاق دینی را ، ارج نهادن تقوا به عنوان بزرگترین سرمایه می داند و می فرماید:

« گاهی با خود فکر می کنم جوان که در بهترین اوقات عمر خود به سر می برد، اگر بخواهد سرمایه ای را بدست بیاورد که موفقیت های دنیایی و آخرتی او را تضمین کند. دنبال چه چیزی باید باشد؟

سؤال مهمی است، اولاً موردنظر، موفقیت های دنیایی و اخروی است -جسم و جان، فکر و دلیل- ثانیاً این سؤال مخصوص به یک دسته از جوانها نیست.

پاسخی هم که به ذهن من می رسد، باز مخصوص یک دسته از جوانها نیست، یعنی این جور نیست که فرض کنیم این پاسخ، مخصوص جوانهای کاملاً متدین و متعبد است. نه، حتی اگر جوانی را فرض کنیم که از لحاظ تعبد و تدین، در رتبه ی خیلی بالایی هم نباشد، باز این پاسخ درباره ی او صدق می کند. حتی اگر فرض کنیم جوانی را که در برخی عقاید خود مشکلی هم داشته باشد، باز این پاسخ درباره ی او صدق می کند.

جوابی که من به آن رسیده ام، این یک کلمه است: تقوا!

اگر جوان در دوره ی جوانی سعی کند تقوا داشته باشد -با همان تعریفی که در فرهنگ دین و قرآنی از تقوا شده است- بزرگترین سرمایه را هم برای درس هم برای فعالیتهای فرهنگی، هم برای عزت دنیوی، هم برای بدست آوردن دست آوردهای مادی، هم برای معنویت، اگر اهل معنویت است- به دست آورده است.»^۱

۱. خامنه ای، برگزیده بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با تشکلهای مختلف دانشجویی، ۱۳۷۷/۱۰/۲۴.

نتیجه

شیوه های ترویج اخلاق دینی در جامعه راه کشف و تقویت سلامت معنوی با عبادت و پرستش معبود حاصل می شود؛ زیرا عبادت نوعی مراقبه و استعلاهی وجود است که برای فعلیت بخشیدن به تمامیت خویش که همان خود شکوفایی است، معنا می گیرد.

با توجه به اینکه اخلاق دینی محور اصلی سبک زندگی اسلامی است، از مهم ترین شاخه های شیوه های ترویج اخلاق دینی، داشتن ایمان و عمل صالح است و برای رسیدن به حیات طیبه و ترویج اخلاق دینی در جامعه نیازمند هردوی آنها خواهیم بود و چون در آیات و روایات و سخنان بزرگان به این مطلب اشاره شده است نشان از اهمیت این موضوع دارد و در صورتی که این تحقیق انجام نشود پیامدهای منفی هم برای فرد یا جامعه یا آخرت افراد دارد.

برخی شیوه های ترویج اخلاق دینی عبارتند از: اهمیت به تفکر، توجه به عوامل رشد فکری، اهمیت تمایل به معنویات، ارزش دادن به کسب دانش و تعمیق ایمان، ارج نهادن تقوا.

منابع

❖ قرآن مجید.

الف) فارسی

۱. افشاری، علی، «قصه‌ی قصه‌گویی و تاثیرات تربیتی آن»، مجله پیوند، شماره ۳۲۷، ۱۳۸۵.
۲. برهان، محمد حسین، برهان قاطع، تصحیح محمد عباسی، امیرکبیر، تهران، ۱۳۳۶.
۳. بیطرفان، فاطمه سادات، «بررسی تطبیقی روش تربیتی مبتنی بر محبت در آموزه‌های اسلام و مسیحیت»، قم: مجله پژوهش‌های معنوی، پژوهشکده باقرالعلوم (علیه السلام)، ۱۳۹۶.
۴. پورمحمدی، ابودر، «بررسی مفهوم تفکر در قرآن مجید»، پژوهشنامه علوم و معارف قرآن کریم، شماره ۳، تابستان ۱۳۸۸.
۵. جمعی از پژوهشگران، آخرت‌گرایی و دنیا‌گریزی، قم، انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، ۱۳۸۸.
۶. جوادی آملی، عبدالله، شریعت در آیینه معرفت، نشر فرهنگی رجاء، قم، ۱۳۷۲.
۷. خامنه‌ای، علی، برگزیده بیانات مقام معظم رهبری روزنامه کیهان، ۱۳۷۸/۰۶/۲۶.
۸. _____، برگزیده بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با تشکلهای مختلف دانشجویی، ۱۳۷۷/۱۰/۲۴.
۹. _____، برگزیده بیانات مقام معظم رهبری انقلاب اسلامی به دومین کنگره‌های جامعه‌ی اسلامی دانشجویان، ۱۳۷۷/۰۷/۰۹.
۱۰. خیراللهی، مهدی، «کارگاه آموزش تفکر، افزایش خلاقیت کودکان، نوجوان، بزرگسالان»، تهران: بی‌نا، ۱۳۸۶.
۱۱. دهخدا، علی اکبر، فرهنگ دهخدا، تهران: موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.
۱۲. ساجدی، ابوالفضل، «میزگرد عوامل تضعیف و تقویت خودباوری فرهنگی و علل گرایش جوانان به فرهنگ غیرخودی»، فصلنامه معرفت، شماره ۴۵، ۱۳۸۹.

۱۳. سیدآبادی، محمد، «تقوای الهی بزرگترین ارزش و برتری انسان»، وبگاه آستان قدس رضوی، ۱۳۹۵/۰۴/۲۴.
۱۴. طباطبایی، سید محمدحسین، اصول فلسفه رئالیسم، قم: موسسه بوستان کتاب، ۱۳۸۷ش.
۱۵. علم الهدی، جمیله، مبانی تربیت اسلامی و برنامه‌ریزی درسی بر اساس فلسفه صدر، تهران: دانشگاه امام صادق علیه السلام، ۱۳۸۴.
۱۶. علی حسینی، صنوبر، «کودک و تفکر»، مجله فلسفه و کودک، خرداد ۱۳۹۲.
۱۷. کاپلستون، اس. جی، فردریک، تاریخ فلسفه، مترجم: گروه مترجمین، تهران: سروش علمی و فرهنگی، ۱۳۹۵.
۱۸. کاشانی، فتح الله، منهج الصادقین، قم: بنیاد معارف اسلامی، ۱۴۲۳ق.
۱۹. کمیجانی، داود، «آشنایی با ساختار تربیت دینی و راه‌کارهایی برای پذیرش در سنین کودکی»، مجله آموزه‌های تربیتی در قرآن و حدیث، دوره ۱، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۴.
۲۰. مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ج ۶ (اصول فلسفه و روش رئالیسم)، تهران: صدرا، ۱۳۷۷ش.

(ب) عربی

۲۱. ابن جنی، ابوالفتح عثمان بن جنی موصلی، الخصائص، یه کوشش محمدعلی نجار، قاهره: بی نا ۱۳۷۱ق.
۲۲. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت: داراحیاء التراث العربی، ۱۹۸۸م.
۲۳. حرعاملی، ابو جعفر، وسائل الشیعه، قم: آل البيت، بی تا.
۲۴. راغب اصفهانی، ابوالقاسم الحسین بن محمد بن فاضل، المفردات فی غریب القرآن، بیروت: دارالکتاب العربی، ۱۴۰۹ق.

٢٥. صدرالدين شيرازى (ملاصدرا)، محمد بن ابراهيم، الشواهد الربوبيه فى المناهج السلوكيه، مقدمه، تصحيح و تعليق: سيدجلال الدين آشتيانى، قم، نشر دفتر تبليغات اسلامى، ١٣٨٦.
٢٦. طباطبايى، محمدحسين، الميزان فى تفسيرالقرآن، بيروت:مؤسسه الاعلمى للمطبوعات، بى تا.
٢٧. الطوسى، محمد بن حسن، التبيان فى تفسير القرآن، تحقيق: أحمد قصير العاملى، دار إحياء التراث العربى، أول، بيروت، بى تا.
٢٨. كلينى، محمد بن يعقوب، الكافى ، تهران: كتابفروشى علميه اسلاميه، ١٣٦٩.
٢٩. نراقى، احمد، معراج السعاده، قم، هجرت، ١٣٧٧.